

Батьківська школа

**"Запуск мовлення дитини з
затримкою мовленнєвого
розвитку: методи, прийоми,
вправи"**

Затримка мовленнєвого розвитку є комплексною проблемою, тому корекція даних станів вимагає системного підходу, в ході якого дитина не тільки починає розмовляти, а й розвивається як особистість.

Розпочати роботу потрібно з розвитку понятійного боку мовлення.

Для того, щоб дитина розуміла звернену мову, важливо створювати ситуативні моменти в режимних процесах. Звертайтеся до дитини короткими реченнями, проводити дії кілька разів поспіль, закріплюючи повторенням сказаного.

Говорячи про мови своєї дитини, батьки найчастіше призводять опис того, що вміє або намагається сказати дитина, тобто того, наскільки розвинена його активна мова.

Таке бажання звести процес мовленнєвого розвитку тільки до вміння говорити часто стає перешкодою до розвитку мовлення дитини.

Не будемо забувати, що мова кожного з нас не обмежується тільки «говорінням», існує й інший важливий аспект: розуміння мовлення оточуючих. А для того, щоб навчитися розуміти мову оточуючих, дитині потрібні уважні і чуйні співрозмовники і такими співрозмовниками можете і повинні стати ви, дорогі мами і тата, бабусі і дідусі, всі близькі люди, що складають перший оточення малюка.

Отже розуміння мови оточуючих має свої передумови, які починають формуватися, практично з моменту народження дитини.

Коротко позначу послідовність розвитку розуміння мови дитиною раннього віку:

- Отже, **перший етап** розвитку імпресивного мовлення відноситься до **розуміння дитиною інтонації дорослих**. Розмовляйте з малюком змінюючи темп і інтонацію, допоможіть йому орієнтуватися в тому, що ви хочете йому повідомити

Наступний етап - це розуміння ситуації. Якщо якась *подія постійно відбувається в одних і тих же умовах*, то дитина, навіть дуже маленька, починає розуміти і навіть передбачити те, що відбувається або відбудеться. Наведу кілька прикладів, які, безсумнівно, вам вже знайомі. Ви дістаєте ножиці, щоб постригти малюкові нігті. Ви ще нічого не робите, а він починає хникати, тому що не любить цю процедуру. Інший, протилежний, приклад, коли дитина, побачивши знайомий предмет або дії дорослого, радіє майбутньої події.

Це може бути фартушок, який допомагає дитині зрозуміти, що наближається годування або рушник, що свідчить про купання. Намагайтеся зробити ваш *режим і всі ритуали*, пов'язаний з відходом *постійними і очевидними для дитини*. Введіть предмети символи, які допоможуть дитині не тільки зрозуміти, що буде відбуватися, але і повідомити вам, щось важливе для нього. Наприклад, якщо завжди перед прогулянкою ви збираєте іграшки в певну сумку, то дитина може принести її вам, щоб розповісти, чого він хоче.

Наступний етап - розуміння мовлення в ситуації. Якщо назва предмета, події або дії завжди чітко збігається з проголошенням слова, то

дитина поступово починає розуміти сенс слів. На цьому етапі, наприклад, слово «годинник» відноситься тільки до певних годинах, що висить на стіні. Будильник, що стоїть на столі, поки ніяк не співвідноситься з цим словом. Намагайтеся, щоб ваша мова була лаконічною і співвіднесеною. Іншими словами, слово має збігатися у часі з показами предмета, дією чи подією.

І нарешті, **етап розуміння мовлення поза ситуацією**, коли дитина може на прохання показати / взяти / подивитися на предмет, який називає дорослий, вибираючи з декількох варіантів.

Нагадаємо, що таке розуміння мовлення?

Це співвіднесення суб'єкта, об'єкта, якості, дії зі словами їх позначають.

Послідовність роботи над розумінням мовлення. У цій темі ми докладніше зупинимося на власне розуміння мови, тобто на тому, як від розуміння мовлення в ситуації перейти до розуміння мовлення не ситуації.

Основне правило, яке абсолютно необхідно дотримуватися для успішного розвитку розуміння мовлення: співвідношення слова і того, що воно означає, повинно бути максимально очевидним для дитини.

Починаються заняття з того, що дитину вчать розуміти слово в певній ситуації. Зазвичай це слова - іменники, потім дієслова, потім прості ознаки, наприклад великий і маленький.

Знайомство відбувається поступово, краще в спеціально організованій грі, потім закріплюється в побуті.

На зручніше і цікава гра - це хованки. Під час цієї гри відбувається багаторазове поява і зникнення об'єкта наприклад, іграшки з одночасною назвою. Все це допомагає малюкові співвіднести слово і предмет / члена сім'ї /домашнього улюбленця.

ПОСЛІДОВНІСТЬ НАКОПИЧЕННЯ СЛОВНИКА:

Іменники

- Предмет пред'являється і називається.
- Дитину знайомлять з призначенням предмета.
- Організовується гра, під час якої предмет називається неодноразово, наприклад, хованки. (Ось м'ячик! Сховали м'ячик. Немає м'ячика! Де м'ячик? Осць м'ячик! Кидай мамі м'ячик)
- Дитина по слову знаходить предмет при виборі з двох.
- Дитина знаходить предмет на прохання, вибираючи його з більшої кількості предметів.
- Для формування поняття, дитині пред'являються аналогічні, але відрізняються за кольором, розміром, текстурі предмети і їх зображення.
- Назва предмета включається в ігри, пісеньки, починається робота над включенням слова в активний словник малюка.

Примітка: Кожен наступний пункт береться на озброєння тільки після того, як дитина справляється з попереднім.

Дієслова

• Знайомство дитини з дією, або з зображає дію картинкою. Наприклад, знайомство з дієсловом «їсть».

• Організовується гра, під час якої ця дія багаторазово обігрується і називається (ведмедик їсть, зайка їсть, хлопчик їсть).

• Дитина вибирає одне з двох дій (ведмедик їсть - ведмедик спить). Зазвичай проводиться за простими лаконічним сюжетними картинками.

• Вибір з більшої кількості варіантів.

• Включення слова в побут і гри.

• Включення слова в активний словник.

Знайомство з іншими частинами мови відбувається за аналогічною методикою.

Пропозиції

Види простих речень:

Інструкції: Дай мені ведмедика.

Описи: Дай мені великого ведмедика.

Питання: Ти хочеш ведмедика?

Заперечення: це ведмедик? (Показуєте зайчика)

Приклади можливих питань:

• Хочеш ...?

• Що ти хочеш? (Вибір з двох)

• Де ...?

• Який ...? (Великий або маленький)

• Хто не спить?

Рівні складності пропозицій.

Складність пропозицій залежить від кількості слів, які впливають на розуміння (так звані, ключові слова).

1 рівень:

Устаткування: ведмедик і зайчик.

Варіанти прохань: «де зайчик», «Де ведмедик»

Примітка: тут і далі підкреслено слова, що несуть інформацію.

2 рівень:

Устаткування: зайчик, ведмедик, гребінець, ложка.

Варіанти інструкцій: «причешіть зайчика», «причешіть ведмедика», «Нагодуй зайчика», «Нагодуй ведмедика».

3 рівень:

Устаткування: зайчик великий і зайчик маленький, мочалка, рушник

Інструкції типу: «Витри ручки великому зайчику».

4 рівень:

Устаткування: зайчика і ведмедика двох розмірів, коробки двох кольорів.

Інструкції типу: «Поклади великого ведмедика в червону коробку».

Ускладнювати пропозиції можна тільки після того, як дитина буде легко справлятися з попереднім рівнем. Новий рівень дається на спеціальному занятті, а вже знайомий використовується в побутових ситуаціях.

Аналогічна робота проводиться на картинках та фотографіях.

Рівні ті ж, тільки замість виконання дій дитина вибирає одну із запропонованих картинок.

1 рівень: Пред'являються картинки: "Ведмедик - собачка", дитині постарше можна пропонувати ці слова в реченні «Ведмедик їсть», «Зайчик їсть».

Питання: «Покажи: Ведмедик їсть».

2 рівень передбачає два ключових слова. Пред'являються картинки: «Хлопчик їсть», «Дівчинка їсть», «Хлопчик причісується».

Інструкції спрямовані на вибір потрібної картинки, наприклад, «Хлопчик їсть»

3 рівень: Пред'являються картинки: «Хлопчик одягає шапку», «Дівчинка одягає шапку», «Хлопчик вішає шапку», «Хлопчик одягає куртку».

Інструкції спрямовані на те, щоб знайти: «Хлопчик одягає куртку».

4 рівень: Пред'являються картинки: «Хлопчик одягає сині черевики», «Дівчинка одягає сині черевики», «Хлопчик чистить сині черевики», «Хлопчик одягає сині чоботи», «Хлопчик одягає жовті черевики».

Інструкція пропонує знайти картинку: «Хлопчик одягає сині черевики».

Працюючи над освоєнням кожного рівня, необхідно використовувати пропозиції різних типів, слова в них повинні виконувати різні функції.

Наприклад:

- Приналежність: «Помий татову тарілку».
- Переміщення об'єкта: «Поклади ложку в коробку», «Постав тарілку на стіл».
- Передача предмета: «Дай м'яч Колі»
- Дія, що здійснюється над суб'єктом або об'єктом: «причешіть тата», «Погладь ляльку».
- Питання: «Де стоїть сумка?»
- Заперечення: «Покажи дівчинку, яка не спить».

Д/В «Допоможи мамі»

Мама: Принеси мені тарілку. Що ти приніс? Правильно, тарілку. Це тарілка. Що це? Тарілка.

Фіксувати увагу на слові і артикуляції. Подивися, як я кажу. Та-ріл-ка.

Потрібно промовляти всі дії. (Збір на прогулянку, гігієнічні процедури, спостереження за живими і неживими об'єктами)

Мама:

- Подивися який горобець. Давай погодуємо його крихтами. Дивись як він клює. Хто це? Що він робить? (Листок)

Одночасно вчимо вказівного жесту.

Серія ігор «Розумний пальчик» (Покажи де?)

Серія ігор «Доручення» (Принеси велику червону машину, принеси червону машину і поклади на стіл, поклади м'яч в ящик)

Серія ігор «Прядки» (заховати іграшки, подивися під стіл, подивися в коробці, подивися за дверима)

Читання книг, казок, потішок.

Таким чином буде розвиватися понятійна сторона мови і одночасно йде накопичення пасивного словника. Словник дитини розвивається паралельно з розвитком розумових операцій, на їх основі. - Багаторазове повторення нового слова. Як показали дослідження Г. М. Ляміній, з боку дорослого потрібно від 70 до 90 повторень нового слова, перш ніж у дитини закріпиться самостійне вживання цього слова.

Викликати активну мову слід почати зі звуків, спиратися треба на збереження звуковимови у дитини. Як викликати звуки:

1. Вправа «Молоток» (Т т т, та, та, та)
2. Вправа «Мотор» (В в в, ва, во, ву)
3. Вправа «зіб'ємо кубик» (К к ко, ка, ку, ко)
4. Вправа «Мильні бульбашки» (Б б, ба, бо, б)
5. Вправа «Соска» (Ф ф ф, фа, фо, фу)
6. Вправа «Передай м'яч» (Ммм, ма, мо, му)

Голосні звуки:

1. Вправа «Качаємо ляльку» (А а а)
2. Поїзд їде (У у у)
3. Зуб болить (Про про о)
4. «Хованки» (Ау)
5. «Жадина» (Е е е)
6. Дифтонги (ах, ох, ох)

Звуконаслідування: (мяу, ав, ко - ко, бі - бі, ква - ква, ме, бе)

Закріплюємо вивчені звуконаслідування в дидактичній грі «Чудесний мішечок»

Вчити говорити «дай», «на»

Активізація мовної активності, мовленнєвого наслідування, прийоми стимуляції появи перших слів.

- Гра «Вичавлюємо губки».

Проводиться з метою сформувати навик мовного наслідування, стимулювати звуконаслідування «кап-кап». Дорослий ставить на стіл дві тарілки в одній вода, а в іншій немає. Розкладає губки різних кольорів і опускає губку в воду, вичавлює в порожню тарілку, вимовляючи при цьому «кап-кап».

- Гра «Зробимо намиста для мами і бабусі».

Дорослий пропонує дитині виготовити великі намиста для бабусі, дрібні для мами. Дитині задаються питання, стимулюючи його до сполучених або самостійного відповіді: «Що ми робимо?» - «Намиста». «Хто одягне великі намиста?» - «Бабуся». «Хто одягне дрібні намиста?» - «Мама». «Хто подарує намиста?» - «Я».

- Гра «Чарівна шафа».

Для гри знадобитися маленька шафа з великою кількістю ящиків. На очах дитини дорослий ховає в один з ящиків маленьку іграшку або предмет. Дитині пропонується згадати, в який ящик захований предмет, дістати його і назвати.

Побудова пропозицій:

Мама, дай бі-бі.

Папа, дай ко-ко.

Баба, на ав- ав.

Ау, мама!

Формування передумов розвитку складової структури слів.

Основною формою роботи з формування складової структури слова є поєднане, відбите або самостійне називання предметних картинок. Цікаві вправи для безмовленнєвих дітей з використанням рухових опор.

- називання картинок з одночасним здавленням пальців прищипкою;
- Проказування слів по складах з одночасним викладанням доріжок (використовуються різні матеріали: мозаїка, камінчики, макарони, рахункові палички та ін.)
- Проголошення слів по складах з одночасним нанизування намистин на мотузочку.
- Гра «Пальчики вітаються». Проголошення складів на зіткнення пальців.

Розвиток слухового сприйняття:

- «Шумливі коробочки» Дорослий пропонує по звуку вгадати, чим заповнені коробочки: кава, монети, камні, боби і т. д.

- «Покричить в банку» Дорослий продукує в склянні банки голосні звуки, стимулюючи дитину до повторення цієї дії. Варіанти: бульбашки і пляшечки з шийками різного діаметру.

Вірші, потешки:

Тата топ-топ і впала.

Тома топ-топ і впала.

Тук, тук, тук! Хто тут?

Тут Тоня, тут Таня.

- Гуси, гуси! - Так Так Так.

- Га-га-га. - Гуси, гуси, ось вода.

- Пити хочете? Ну біжіть ви сюди!

Литература:

- 1 Кузьміна Н.И., Рождественська В.И. «Виховання мовлення у дітей з моторной алалією»
- 2 Філічева Т.Б., Жукова М.С., Мастюкова Е.М. Логопедія, Єкатирибург, ЛІТУР, 2004г.
- 3 Никитенко А. В., Фролова Е. А. Прийоми активізації мовленнєвої діяльності у безмовленнєвих дітей — Пермь: Меркурій, 2015. — С. 218-222. — URL <https://moluch.ru/conf/ped/archive/>.